

رئیس‌جمهور در منتهی به وسعت یک کشور

همید نونهاد

(کارشناس ارشد حقوق جزا، دانشگاه تهران)

مقدمه

انتخابات، نمایانگر مشارکت و همبستگی مردم در سرنوشت کشور و حضور فعالانه آن‌ها در ترسیم خط‌مشی حکومت، در هر کشوری است. در جمهوری اسلامی ایران نیز همواره کوشیده شده است تا حد امکان مردم در روند حرکتی نظام نقش پویا و فعالی داشته باشند. یکی از عرصه‌های مهم مشارکت مردم انتخابات ریاست جمهوری است که اهمیت آن با توجه به نقش حساس و کلیدی رئیس‌جمهور در فرآیند اداره کشور روشن‌تر می‌شود. طبیعی است که مردم برای حضور جدی‌تر و حداکثری باید با حیطه وظایف و اختیارات این مرجع اداری، سیاسی آشنا شوند تا از یک سو به فردی رأی دهند که توانایی انجام دادن این وظایف را داشته باشد و از سوی دیگر انتظارات خود را از وی در چارچوب این اختیارات محدود سازند. در این نوشتار می‌کوشیم تا به اختصار خوانندگان را با این وظایف و اختیارات آشنا سازیم.

بررسی وظایف و اختیارات

۱. مسؤلیت اجرای قانون اساسی

قانون اساسی، میثاق ملی و شالوده هر نظام سیاسی به شمار می‌آید؛ به همین جهت اعمال و اجرای صحیح و دقیق آن زمینه‌ساز انسجام بیش‌تر در کشور است. براساس اصل ۱۱۳ قانون اساسی این وظایف دشوار بر عهده رئیس‌جمهور نهاده شده است تا بتواند با ابزارهایی همانند بازرسی و پیگیری، بر حسن جریان امور نظارت کند و در صورت مشاهده تخلف، حق هشدار و اخطار به قوای سه‌گانه را دارد.

۲. وظایف رئیس‌جمهور در امور بین‌الملل

الف) تعیین سفیران ایران در خارج از کشور و پذیرش استوارنامه سفیران سایر کشورها

ب) امضای قراردادهای بین‌المللی

۳. اعطای نشان‌های دولتی: به موجب اصل ۱۲۹ قانون اساسی این وظیفه به رئیس دولت واگذار شده است.

اعطای این نشان‌ها به منزله قدردانی از کسانی است که در کشور منشأ خدمات ارزنده هستند و شایستگی‌های خویش را در عرصه‌های گوناگون علمی، فن‌آوری، فرهنگی و... به منصفه ظهور رسانیده‌اند. متأسفانه در چند سال اخیر شاهد اعطای برخی از این نشان‌ها به کسانی بوده‌ایم که سابقه درخشانی در انقلاب نداشته و حتی موضعی در جهت تضعیف ارکان نظام گرفته‌اند.

۴. ریاست شوراهای عالی کشور

►► متأسفانه در چند سال اخیر شاهد اعطای برخی از این نشان‌ها به کسانی بوده‌ایم که سابقه درخشانی در انقلاب نداشته و حتی موضعی در جهت تضعیف ارکان نظام گرفته‌اند.

حداقل نیازهای ضروری و معیشتی مردم را برطرف کرد؟ آیا رئیس‌جمهور براساس اصل ۱۲۱ (سوگند رئیس‌جمهوری) نباید پاسدار مذهب رسمی، حقوق، اخلاق، فرهنگ و استقلال سیاسی کشور باشد؟ این‌ها پرسش‌هایی است که ذهن‌های پرسش‌گر را به خود مشغول ساخته است ولی برای آن پاسخی نمی‌یابند. امید است این نوشتار کوتاه دریچه‌ای شود بر تأمل پیش‌تر و انتخابی آگاهانه‌تر.

منابع

۱. عبدالحمید ابوالحمد، مبانی سیاست، ج ۱، ۱۳۶۸.
۲. عماد افروغ، چالش‌های کنونی ایران، انتشارات حوزه هنری، ۱۳۸۰.
۳. قاسم شعبانی، حقوق اساسی و ساختار حکومت جمهوری اسلامی ایران، انتشارات اطلاعات، ۱۳۸۱.
۴. عباسعلی عمید زنجانی، فقه سیاسی، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۳.
۵. جلال‌الدین مدنی، حقوق اساسی جمهوری اسلامی، انتشارات سروش، ۱۳۶۷.
۶. سیدمحمد هاشمی، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، نشر دادگستر، ۱۳۷۷.
۷. علی یار ارشدی، حقوق اساسی و شرح و نقد قانون اساسی، نشر سردی، ۱۳۸۲.

و توسعه آن سنگین‌تر از پیش است.
۷. مراجعه به همه‌پرسی و توقف

انتخابات

براساس قانون همه‌پرسی رئیس‌جمهور حق دارد در مواردی که صلاح می‌داند، مراجعه به همه‌پرسی را درخواست کند. این موضوع باید به تصویب دست‌کم ۲۳ نمایندگان مجلس برسد. همچنین رئیس‌جمهور در هنگام جنگ و اشغال نظامی کشور می‌تواند توقف انتخابات را در نقاط اشغال‌شده یا در سراسر کشور خواستار شود. این پیشنهاد نیز باید به تصویب ۳۴ نمایندگان مجلس برسد.

۸. امضای قوانین: بر اساس اصل ۱۲۳ قانون اساسی، رئیس‌جمهور موظف است مصوبات مجلس و یا نتایج همه‌پرسی را پس از طی مراحل قانونی و ابلاغ به وی امضاء کرده، برای اجرا در اختیار مسؤولان امر قرار دهد.

۹. تقاضای تشکیل جلسه غیرعلنی: در اوضاع اضطراری در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای رئیس‌جمهور جلسه غیرعلنی تشکیل می‌شود.

۱۰. تعیین مدیران ارشد اجرایی: بسیاری از مسؤولان اداری کشور مانند استانداران، فرمانداران و مدیران کل اداره‌های دولتی مستقیم یا غیرمستقیم از سوی رئیس‌جمهور منصوب می‌شوند.

براساس قانون اساسی و با توجه به حدود اختیارات و وظایف رئیس‌جمهور، وی پس از مقام رهبری، عالی‌ترین مقام اجرایی و سیاسی کشور است که بودجه و امکانات گسترده‌ای در اختیار دارد و سازمان‌ها و نهادهای بسیاری زیر نظر او فعالیت می‌کنند. نکته مهم در این میان، توجه به وجود ملازمه بین دو مفهوم حق و تکلیف است، یعنی همان‌گونه که برای رئیس‌جمهور اختیارات فراوانی در نظر گرفته شده، تکالیف فراوانی نیز بر دوش او قرار گرفته است. متأسفانه در چند سال گذشته به جای پرداختن به این وظایف و تکالیف، مدام از ناکافی بودن اختیارات رئیس‌جمهور بحث شده است که در این باره می‌توان به لایحه تبیین اختیارات رئیس‌جمهوری اشاره کرد که توسط دولت کنونی ارائه شد. و رای اشکالات فراوان حقوقی به لایحه مذکور، این پرسش اساسی در اذهان مردم نقش بست که با وجود اختیارات فوق‌العاده رئیس‌جمهور آیا بهتر نیست به جای سخن گفتن از تغییر در قانون اساسی و مداخله در قوای دیگر، به بسیاری از اصول معطل‌مانده قانون اساسی به ویژه در بخش حقوق ملت جامعه عمل بوشانند؟ آیا با وجود این اختیارات نمی‌توان

الف) ریاست هیأت وزیران
ب) ریاست شورای عالی امنیت ملی:
به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی، شورایی به ریاست رئیس‌جمهور تشکیل شده است که وظیفه تعیین سیاست‌های دفاعی، امنیتی و هماهنگی فعالیت‌های اطلاعاتی، اجتماعی و فرهنگی در مسائل اساسی را برعهده دارد.

ج) ریاست شورای عالی انقلاب فرهنگی: امام خمینی (ره) در سال ۱۳۶۶ فرمان تأسیس این نهاد فرهنگی را صادر کردند. هر چند در قانون اساسی از این شورا ذکری به میان نیامده است، ولی سیاست‌گذاری کلان فرهنگی در چارچوب آن انجام می‌شود.

۵. مسوول اجرای بازنگری قانون اساسی: اصل ۱۷۷ قانون اساسی در این باره می‌گوید: مقام معظم رهبری پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام طی حکمی خطاب به رئیس‌جمهور موارد اصلاح یا متمم قانون اساسی را به شورای بازنگری قانون اساسی با ترکیب زیر پیشنهاد می‌کند: ۱. اعضای شورای نگهبان ۲. رؤسای سه قوه، مصوبات پس از تأیید و امضای مقام معظم رهبری باید از طریق مراجعه به آرای عمومی به تصویب اکثریت مطلق شرکت‌کنندگان در همه‌پرسی برسد. البته با توجه به اصل یادشده، برخی از موارد مهم قانون اساسی از قبیل اسلامیت، جمهوریت نظام، ولایت فقیه و... از اصول تغییرناپذیر به شمار می‌آید.

۶. ریاست برخی از سازمان‌های وابسته به قوه مجریه

الف) سازمان مدیریت و برنامه ریزی: در سال ۱۳۷۹ با ادغام دو سازمان برنامه و بودجه، و اداری و استخدامی سازمان مذکور تشکیل شد. رئیس این سازمان معاون رئیس‌جمهور می‌باشد و به این واسطه همه امور اداری، استخدامی و اقتصادی کشور در کنترل رئیس‌جمهور است.

ب) سازمان حفاظت محیط زیست
ج) سازمان تربیت بدنی
د) سازمان انرژی اتمی: این سازمان در سال ۱۳۵۳ زیر نظر نخست‌وزیری ایجاد شد. پس از انقلاب شکوهمند اسلامی با تصویب هیأت وزیران ادامه کار آن زیر نظر نخست‌وزیر ادامه یافت و پس از اصلاح قانون اساسی در سال ۱۳۶۸ این سازمان زیر نظر رئیس‌جمهور قرار گرفت. ایران به رغم فشارهای کشورهای غربی با اتکا به دانش جوانان متعهد و مؤمن خود توانست به طور کامل به این فناوری دست یابد. بدین جهت وظیفه رئیس‌جمهور در حفظ این دست‌ورد